

6. Кучер О.О. Випук і примусове відчуження земельних ділянок: правові та економічні аспекти / О.О. Кучер, С.М. Горбатович // Землевпорядний вісник. – 2005. – № 2. – С. 47–52.

Надійшла 15.05.2012; рецензент: д. е. н. Вишнеvsька О. М.

УДК 36:336.711

О. В. НЕЛПОВИЧ

Хмельницький національний університет

ПЕРЕВАГИ УЧАСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В СТВОРЕННІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

В статті розглянуті актуальні питання функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні, визначені основні особливості та переваги участі комерційних банків в створенні та функціонуванні недержавних пенсійних фондів.

In the articles considered pressing questions of functioning of non-state pension fund are in Ukraine, basic features and advantages of participation of commercial banks are certain in creation and functioning of non-state pension fund.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, засновник, адміністратор, зберігач, комерційний банк, вигода.

Постановка проблеми. Зауважимо, що стратегія розвитку України на найближчі роки передбачає активну участь у світових та євроінтеграційних процесах. Ці процеси вимагають адекватного рівня соціально-економічного розвитку країни. Однією з базових складових цього розвитку є система добровільного недержавного пенсійного страхування, яка виступає третім рівнем системи пенсійного забезпечення.

Відмітимо, що з 1 січня 2004 року набрав чинності Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", відповідно до якого послуги з недержавного пенсійного забезпечення в Україні можуть надавати страхові компанії, комерційні банки та недержавні пенсійні фонди.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні питання розгляду економічних аспектів діяльності з недержавного пенсійного забезпечення у вітчизняній науковій літературі висвітлюються досить великим колом дослідників, зокрема Р. Малим, В. Ємцем, А. Федоренком, Д. Леоновим, Э. Лібановою, М. Лібановим, Н. Ковальновою, А. Якимович й ін. Однак публікації в періодичних виданнях не дають цілісного уявлення про місце, роль та переваги участі комерційних банків України в системі недержавного пенсійного забезпечення. Отже розробка наукового підходу до визначення переваг комерційних банків від участі в системі недержавного пенсійного забезпечення на вітчизняному ринку фінансових послуг є нагальною необхідною.

Мета статті. Метою даної статті є розгляд актуальних питань функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні, визначення основних особливостей участі комерційних банків в створенні та функціонуванні недержавних пенсійних фондів.

Виклад основного матеріалу. Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це юридична особа, створена відповідно до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення», яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законом порядку [1].

Створення і реєстрація недержавних пенсійних фондів здійснюється відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV, Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 664-III, Положення про Державний реєстр фінансових установ, затвердженого розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 41 від 28 серпня 2003 р. в редакції розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.01.2007 № 6640, та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 р. № 755-IV.

Засновником відкритого пенсійного фонду можуть бути будь-які одна чи декілька юридичних осіб з урахуванням обмежень, встановлених Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Засновником корпоративного пенсійного фонду може бути юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців, до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники.

Засновником (засновниками) професійного пенсійного фонду можуть бути об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки (об'єднання професійних спілок), або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять).

Засновниками або роботодавцями-платниками корпоративного пенсійного фонду можуть бути роботодавці – юридичні особи, що провадять свою діяльність беззбитково не менше ніж протягом одного фінансового року, крім випадків реорганізації юридичної особи.

Для здійснення контролю за поточною діяльністю пенсійного фонду і вирішення основних питань його роботи засновник зобов'язаний протягом трьох місяців з моменту реєстрації сформувати склад ради пенсійного фонду в кількості не менше п'яти осіб. Члени ради фонду обираються на три роки з правом

переобрання на наступний строк. Особи, які претендують на обрання в члени ради фонду, повинні відповідати вимогам, визначеним у статті 13 Закону та розпорядженні ДКРРФПУ № 137 від 27 листопада 2003 р. «Про затвердження Кваліфікаційних вимог до членів рад недержавних пенсійних фондів та фахівців з питань адміністрування недержавних пенсійних фондів».

Рада фонду укладає договори з адміністратором, компанією з управління активами, зберігачем, розробляє і затверджує інвестиційну декларацію пенсійного фонду. Протягом 60 календарних днів після формування ради фонду інвестиційна декларація підлягає обов'язковій реєстрації в НКРРФПУ. Інвестиційна декларація повинна відповідати вимогам Положення про інвестиційну декларацію недержавного пенсійного фонду, затвердженого розпорядженням ДКРРФПУ № 139 від 27 листопада 2003 р., та реєструється НКРРФПУ протягом 10 робочих днів з дати подання заяви та необхідних документів. Після виконання всіх наведених вище дій можна починати укладати пенсійні контракти та отримувати пенсійні внески на рахунок пенсійного фонду.

Виключним видом діяльності НПФ є недержавне пенсійне забезпечення, що включає:

- акумулявання пенсійних внесків та їх інвестування;
- розподіл отриманого інвестиційного доходу серед учасників та його облік на індивідуальних пенсійних рахунках;
- здійснення пенсійних виплат учасникам [1].

Усі операції від імені пенсійного фонду здійснюють компанії-менеджери, з якими фонд уклав контракти на обслуговування – компанія з управління активами (КУА), адміністратор і зберігач активів.

Основними функціями адміністратора недержавного пенсійного фонду є: ведення персоналізованого обліку учасників фонду, тобто їх персональних пенсійних рахунків; укладення пенсійних контрактів від імені фонду; забезпечення приймання пенсійних внесків, які вносяться у фонд; укладання договорів на виплату пенсії на визначений строк від імені фонду; подання до державних і контролюючих органів з подальшою публікацією у пресі інформації про фонд і здійснення ним діяльності з недержавного пенсійного забезпечення; надання звітності про діяльність фонду; ведення бухгалтерського і податкового обліку фонду, та інші.

Компанія з управління активами – юридична особа, що здійснює професійну діяльність з управління активами пенсійних фондів на підставі відповідної ліцензії. Основна її функція полягає у здійсненні ефективного інвестування пенсійних коштів фонду у активи, дозволені законодавством. А це передбачає формування інвестиційного портфелю фонду з метою забезпечення найбільшого інвестиційного прибутку при виборі найбільш надійних об'єктів інвестування. Законодавство дозволяє одній компанії суміщати діяльність з адміністрування пенсійного фонду і управління активами фонду, а от Зберігач повинен бути іншою юридичною особою.

Зберігач фонду – банк, який має ліцензію на здійснення депозитарної діяльності зберігача цінних паперів (у цьому банку зберігаються цінні папери, що належать пенсійному фонду; ведеться розрахунковий рахунок, інші рахунки фонду). Необхідно відмітити основні напрямки діяльності банку-зберігача активів НПФ: відкриття та ведення рахунків пенсійного фонду (поточного, валютного, депозитних); приймання, передача, облік та забезпечення зберігання цінних паперів, а також інших документів; перевірка підрахунку чистої вартості активів НПФ і чистої вартості одиниці пенсійних внесків, здійсненого адміністратором та КУА НПФ; звітність перед державними органами (Нацфінпослуг, НКЦПФР) з питань здійснення депозитарної діяльності зберігача.

За надання послуг фонду ці суб'єкти отримують винагороду з коштів фонду. Тарифи на винагороди осіб, що надають послуги фонду, регулюються законодавством (таблиця 1).

Відповідно до рішення ДКЦПФР від 11.08.2004 року № 335 сумарний розмір винагороди, сплаченої за рахунок пенсійних активів особам, які здійснюють управління активами пенсійного фонду, не може перевищувати 0,35% від середньоарифметичного значення чистої вартості активів пенсійного фонду на місяць (або 4,2% на рік). У відповідності з рішенням ДКЦПФР від 11.08.2004 року № 336 сумарний розмір винагороди за рік, сплаченої за рахунок пенсійних активів зберігачу, не може перевищувати 0,5% від середньорічної вартості активів пенсійного фонду, які відповідно до договору знаходяться на зберіганні у зберігача.

Значимо, що комерційні банки, які виступили ініціаторами створення недержавних пенсійних фондів при їх створенні переслідували певні цілі. Оскільки основною метою діяльності комерційних банків в Україні є одержання прибутку, очевидно, що саме максимізація прибутку виступала основною метою при створенні недержавних пенсійних фондів. Але, враховуючи вище вказані особливості функціонування недержавних пенсійних фондів як неприбуткових організацій, діяльність яких обслуговують компанії, що отримують відповідні ліцензії, варто визначити можливі вигоди комерційних банків від участі у діяльності недержавних пенсійних фондів. З цією метою визначимо, які саме банки прийняли участь в створенні недержавних пенсійних фондів та охарактеризуємо основні схеми їх участі.

З метою характеристики схем участі розглянемо рисунки 1 та 2, побудовані з допомогою інформації, розміщеної на офіційному сайті Нацфінпослуг про особливості діяльності окремих НПФ [2].

Зауважимо, що банки прийняли рішення про створення відкритих та корпоративних недержавних

пенсійних фондів, зокрема відкриті недержавні пенсійні фонди створили ПАТ КБ «ПриватБанк», ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Форум», ПАТ «ОТП Банк». Корпоративні недержавні пенсійні фонди створили ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Брокбізнесбанк».

Таблиця 1

Граничні тарифи на оплату послуг з адміністрування недержавного пенсійного фонду, затверджені розпорядженням НКРРФПУ від 22.06.2004 року № 1102

Вид послуги з адміністрування пенсійного фонду	Граничні тарифи на оплату послуг
Послуги адміністратора відкритому пенсійному фонду, включаючи рекламні та агентські послуги, пов'язані з функціонуванням пенсійного фонду, а також оприлюднення інформації про його діяльність	6% від суми пенсійних внесків, сплачених на користь усіх учасників фонду протягом року
Послуги адміністратора корпоративному (крім адміністратора корпоративного пенсійного фонду, який є одноосібним засновником такого фонду) або професійному пенсійному фонду, включаючи рекламні та агентські послуги, пов'язані з функціонуванням пенсійного фонду, а також оприлюднення інформації про його діяльність	5% від суми пенсійних внесків, сплачених на користь усіх учасників фонду протягом року
Окремі операції, що здійснюються адміністратором	максимальні розміри плати за окремі операції
Надання виписок з індивідуальних пенсійних рахунків на письмовий запит учасника фонду за рахунок такого учасника, крім випадків, коли ця інформація необхідна учаснику фонду для укладення договору страхування довічної пенсії або договору про виплату пенсії на визначений строк	5 гривень
Надання інформації на письмову вимогу отримувача пенсії за рахунок такої особи, крім випадків, коли ця інформація необхідна учаснику фонду для укладення договору страхування довічної пенсії або договору про виплату пенсії на визначений строк	5 гривень
Переведення пенсійних коштів учасника фонду з недержавного пенсійного фонду до іншого пенсійного фонду, страхової організації чи на пенсійний депозитний рахунок банку або у разі припинення трудових відносин з роботодавцем-засновником або роботодавцем-платником корпоративного пенсійного фонду	50 гривень

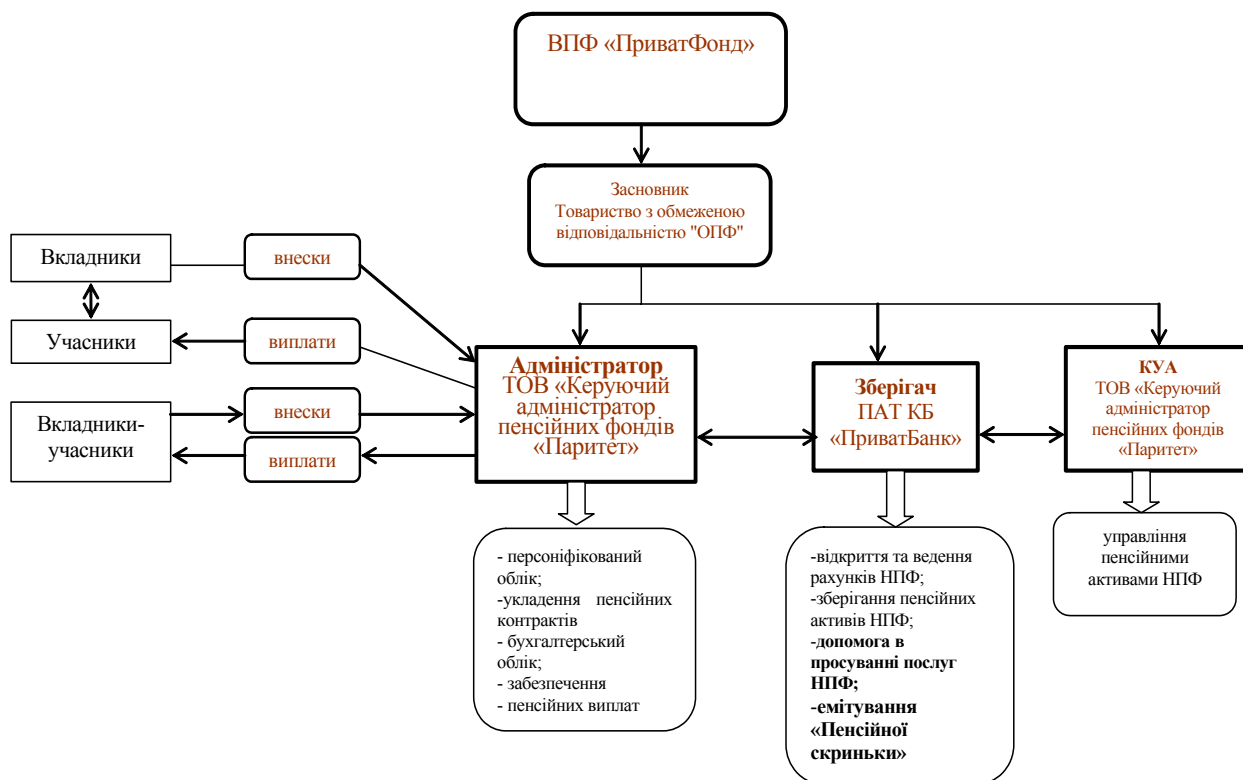

Рис. 1. Схема функціонування ВПФ «ПриватФонд»

Отже, нами були розглянуті схеми функціонування ВПФ «ОТП Пенсія», ВПФ «ПриватФонд», ВПФ «Укрсоцфонд», ВПФ «Форум» та ін. Зауважимо, що враховуючи основні особливості участі комерційних банків у недержавних пенсійних фондах нами були виділені дві основні схеми, які відображають спільні риси, які характерні для того чи іншого варіанта участі.

Перша схема участі комерційних банків у створенні та функціонуванні недержавного пенсійного фонду передбачає діяльність банку-ініціатора як зберігача. Також між банком та недержавним пенсійним фондом досягається угода про те, що банк буде виступати вкладником на користь своїх співробітників. Крім цього, як наприклад, ми можемо бачити на рисунку 1, ПАТ КБ «Приватбанк» здійснює діяльність з просування послуг НПФ та є емітентом «Пенсійної скриньки». Отже, ми бачимо, що хоча банк як банк

зберігач не може використовувати активи НПФ у якості кредитних ресурсів з метою отримання прибутку, але він буде отримувати винагороду як зберігач пенсійного фонду (граничний розмір її зазначений вище), отримує можливість розширити спектр послуг, що пропонується клієнтам, буде отримувати комісійну винагороду за обслуговування нового пластикового продукту – «Пенсійної скриньки». Також дуже важливо зазначити, що банк значно підвищує рівень соціального захисту співробітників та отримує податкові пільги.

Наступна схема участі комерційних банків у створенні та функціонуванні недержавних пенсійних фондів передбачає можливість участі обслуговуючих компаній, як наприклад, ТОВ «ОТП Адміністратор пенсійних фондів» та ТОВ «Компанія з управління активами «ОТП Капітал», які входять в ОТП групу, ядром якої виступає ПАТ «ОТП Банк». Таким чином, члени єдиної групи фінансових компаній отримують винагороду у відповідності з тарифами зазначеними вище та отримують можливість з просування як банківських послуг, так і послуг з недержавного пенсійного забезпечення. Крім цього, ПАТ «ОТП Банк» може отримати довгострокові фінансові ресурси та значно розширити спектр послуг, який пропонується клієнтам.

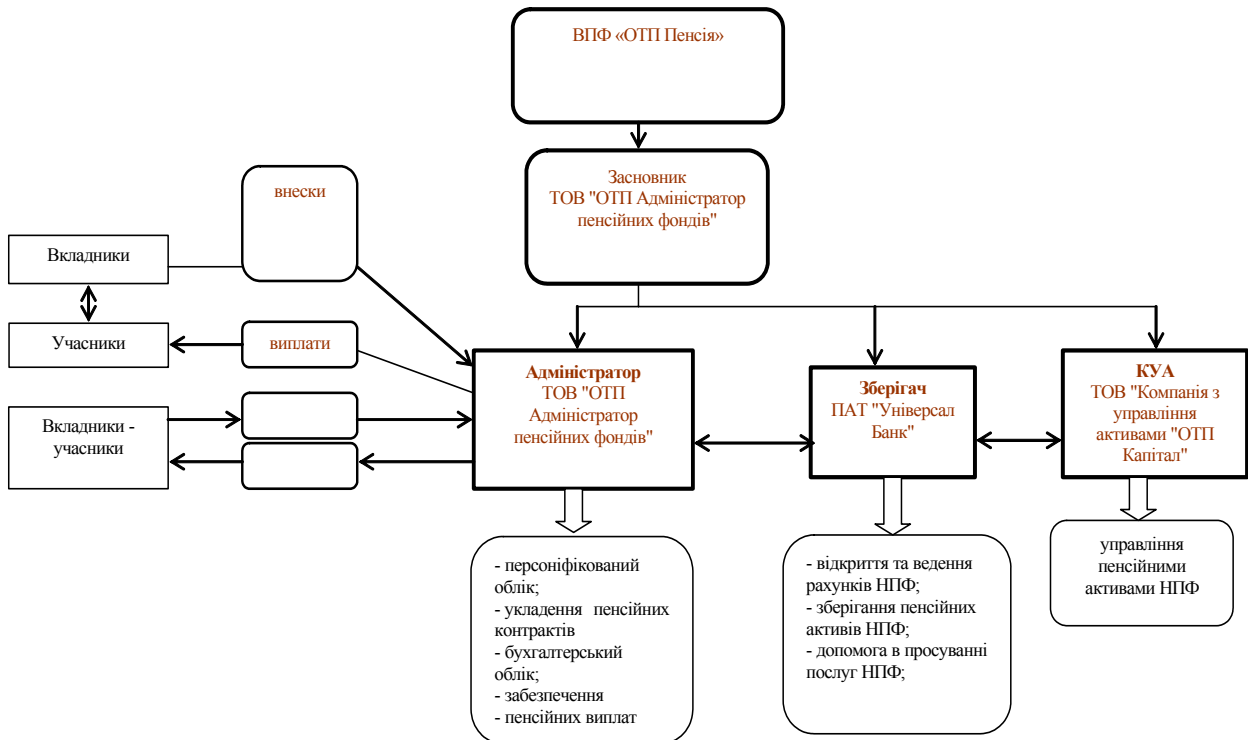

Рис. 2. Схема функціонування ВПФ «ОТП Пенсія»

Висновки. Зазначимо, що комерційні банки виступають досить активними учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Їх роль розрізняється залежно від обраної схеми участі в створенні та функціонуванні недержавних пенсійних фондів. Нами було розглянуто дві основні схеми участі комерційних банків в створенні недержавних пенсійних фондів, отримані висновки можемо узагальнити наступним чином:

- банк може виступати зберігачем, при цьому отримувати винагороду за свою діяльність;
- банк може виступати вкладником на користь своїх співробітників;
- здійснювати просування послуг недержавного пенсійного фонду;
- емітувати додаткові карткові продукти та отримувати комісійну винагороду за їх обслуговування;
- забезпечувати можливість отримання винагороди членам фінансової групи, ядром якої він є;
- отримати доступ до довгострокових фінансових ресурсів;
- значно розширити спектр послуг, який пропонується клієнтам.

Література

1. Про недержавне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято Верх. Радою 09.07.2003 р., станом на 01.10.2011 р.]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
2. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.

Надійшла 15.05.2012; рецензент: д. е. н. Тельнов А. С.